

Буць Ж. В.,

Національний технічний університет України "КПІ", м. Київ

СПЕЦИФІКА НОМІНАЦІЙ КОЛЬОРІВ В АКТУАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОВОГО КОНЦЕПТУ ЖІНОЧНІСТЬ У ФРАНЦУЗЬКІЙ РЕАЛІСТИЧНІЙ ПРОЗІ XIX–XX СТОЛІТЬ

У статті представлено концептуальний аналіз творів французької реалістичної прози XIX–XX століть з огляду на їх образно-символічне наповнення. Особлива увага приділяється номінаціям кольорів, образи яких проєктують у текстовій тканині досліджуваних романів текстовий концепт жіночність.

Ключові слова: образно-символічне наповнення, номінації кольорів, текстовий концепт жіночність, французька реалістична проза.

В статье представлен концептуальный анализ произведений французской реалистической прозы XIX–XX веков в ракурсе их образно-символического наполнения. Особое внимание обращено на семантику цветовой гаммы, образы которых проецируют в текстах исследуемых романов текстовый концепт женственность.

Ключевые слова: образно-символическое наполнение, номинации цветов, текстовый концепт женственность, французская реалистическая проза.

This article carries out the analysis of the conceptual space of French realistic prose of the XIX – XX centuries taking into consideration its figurative and symbolic space. Special attention is paid to the meaning of the colors, the image of which places the textual concept FEMININITY into the observable texts.

Key words: figurative and symbolic space, the meaning of the colors, textual concept FEMININITY, syntactic features, French realistic prose.

Сучасні лінгвопоетологи все частіше звертаються до концептуально-культурологічного тлумачення текстів [4–5; 10 та ін.]. Це пояснюється тим, що справжніми хранителями культури є тексти, оскільки відображають духовний світ людини, наповнені багатьма культурними кодами, зберігають інформацію про історію, етнографію, національну психологію, національну поведінку, тобто про все, що складає культуру [7, с. 87]. У лінгвокогнітивних студіях художнього твору панує погляд, що будь-який текст має фіксувати певний фрагмент людського досвіду та авторську думку [1, с. 158; 6, с. 6]. Підтвердження цьому знаходимо в образно-символічному просторі французької реалістичної прози XIX–XX століть, який дає змогу відтворити коди культури Франції відповідних епох. Поетичний образ є вписаним у семантичний простір художнього твору й структурованим концептуальними схемами [1, с. 6], отже, має відбиватися на функціонуванні й розгортанні текстового концепту. Підсумовуючи викладене вище вважаємо, що вивчення символічно-образного простору текстового концепту у художній тканині з огляду на його лінгвокультурологічну специфіку є **актуальним**.

За **метою** ми ставили встановити особливості імпліцитного втілення текстового концепту жіночність у художній прозі французьких письменників-реалістів через образи номінацій кольорів та виявити культурологічні закономірності репрезентації колористики в концептуальному просторі аналізованих творів.

Об'єктом дослідження виступає образно-символічний простір текстового концепту гендерної спрямованості.

Предметом статті є номінації на позначення кольорів.

Матеріалом, на якому здійснено запропоноване дослідження, слугували твори французьких письменників XIX–XX століть, що належать до реалістичного літературного напрямку. Отже, ілюстративним матеріалом слугували соціально-побутові романи Ф. Стендаля "Le Rouge et le Noir", О. де Бальзака "Eugénie Grandet", Г. Флобера "Madame Bovary", Е. Гонкура "La Faustin", Ф. Мопіака "Thérèse Desqueyroux", Ф. Епіа "Famille Boussardel" і Е. Базена "Madame Eх".

Звернення до лінгвокультурологічного аспекту у вивченні текстового концепту (далі ТК) жіночність у французькій реалістичній прозі XIX–XX століть зумовлено кількома причинами. По-перше, поняття *жіночність* є загальнокультурним, оскільки властиве будь-якій культурі, зокрема французькому суспільству. По-друге, беручи до уваги проблематику науки лінгвокультурології, яка розглядає культури різних епох у діахронічному висвітленні [3, с. 154], ілюстративний матеріал представлено творами французьких письменників XIX–XX століть. Оскільки ця галузь мовознавства вивчає "фіксацію в мові культурно значущої інформації, яка відтворена у схемах поведінки, естетичних цінностях, звичаях, віруваннях та побуті народу" [9, с. 254], соціально-побутовий роман як різновид реалістичної прози, що представляє площину зображення персонажів у конкретних історичних обставинах та ідеологізацію їхнього приватного життя й побуту [11, с. 598], спрямував наше дослідження саме в русло лінгвокультурології.

Як демонструє ілюстративний матеріал, у концептуальному просторі французької реалістичної прози XIX–XX століть значущої ролі набуває саме образно-символічна репрезентація ТК жіночність, що пояснюється його визначенням як лінгвокультурного концепту у морально-духовних традиціях Франції.

З-поміж образів і символів репрезентації досліджуваного концепту гендерної спрямованості у французьких соціально-побутових романах XIX–XX століть, які належать до національної специфіки сприйняття *жіночності* у французькому соціумі, особливе місце посідають колористичні образи.

У кольоровій палітрі образно-символічного простору аналізованих творів найбільш уживаними є червоний, чорний і білий кольори. На нашу думку, це безпосередньо відображає дух французького народу: прапор французької держави є триколірним. Якщо порівнювати барви прапора й символічну реалізацію ТК жіночність у французьких соціально-побутових романах XIX–XX століть, то простежується невідповідність палітри: у художніх творах особливого значення набуває чорний колір, тоді як державний символ такого кольору не має. Проте сим-

волічність колористики збережена. За енциклопедичними даними, червоне тло французького прапора символізує боротьбу, тоді як білий є втіленням божественного [12, с. 194–197]. Походження червоного на державному символі пояснюється тим, що здавна королі Франції мали червону орифламу на честь святого великомученика Діонісія (першого єпископа Парижа), який, навіть обезголовлений, намагався йти проти супротивників. Білий уважався кольором королівської влади, оскільки, за офіційною доктриною, влада короля мала божественне походження.

За словниковою статтею “Dictionnaire des Symboles”, червоний, асоціюючись із кров’ю, символізує пристрасть, палкість [13, с. 831–833], що в просторі французьких соціально-побутових романів XIX–XX століть набувають імпліцитного вираження у ТК ПРИСТРАСТЬ: [...] *Eugénie rougit en effleurant du bout de ses doigts les ongles roses de son cousin* (Balzac, EG, 61). Героїня твору О. де Бальзака “Eugénie Grandet”, ледве торкнувшись рук свого кузена, якого палко кохає, відчуває пристрасть, що зовні проявляється на її обличчі – вона червоніє (*rougit*).

Пристрасні від природи, жінки наділені й особливими рисами характеру, поміж яких – зваблівість. Представниці жіноцтва інтуїтивно відчувають, як звабити чоловіка. При цьому вони майстерно користуються зовнішністю. Так, наприклад, Аліна Робюсто, головна героїня роману Е. Базена “Madame Eх”, на засідання суду в справі про її розлучення із чоловіком з’явилася у червоній блузці (*chemisier rouge*): [...] *sur ce chemisier rouge, trop vif au goût de Louis et justement choisi pour la conciliation* (Bazin, H, 7). Обраний колір убрання Аліни випрадовує її намір примирення з колишнім чоловіком. Саме цей колір мав знову привабити Луї. Отже, у концептуальному просторі твору Е. Базена червоний імплікує ТК ЗВАБЛІВІСТЬ.

Відповідно до морально-етичних норм XIX–XX століття у французькому суспільстві існувала негласна заборона відкритого сексуального життя [2, с. 298–299; 8, с. 130–131]. До того ж, як підтверджує ілюстративний матеріал, жінка існувала в межах суспільної заборони, що в концептуальному просторі французьких соціально-побутових романів XIX–XX століть набуває імпліцитного вираження у ТК ОБМЕЖЕНА СВОБОДА.

Барви червоного набувають конотацію недозволеного. Так, наприклад, здавна закриті будинки було огорожено червоними ліхтарями, що символізувало заборону сексуальних інстинктів [13, с. 831–833]. У французьких соціально-побутових романах XIX–XX століть образ червоного імплікує ТК ОБМЕЖЕНА СВОБОДА. Звернемося до ілюстративного матеріалу: [...] *qu’une femme revenue à la vertu pourrait entendre sans rougir* (Stendhal, RN, 241). У творі Ф. Стендаля “Le Rouge et le Noir” Жюльєн, пишучи любовного листа мадам де Реналь, виявляє повагу до добропорядної жінки (*femme revenue à la vertu*) і добирає такі слова, які б не збентежили її, що у фрагменті образно відтворено словосполученням *sans rougir*.

Відтінком червоного в кольоровій палітрі є пурпуровий. У художній тканині досліджуваних творів образи, пов’язані із цим кольором, мають синонімічні проєкції із червоним. Так, наприклад, одна з представниць жіноцтва в романі Ф. Ерія “Famille Boussardel”, нарешті відчувши фізичне задоволення із чоловіком, не в змозі приховати свій емоційний стан: *Amélie s’empourpra violemment et baissa le visage vers son assiette sans que son mari s’en aperçût* (Hériat, FB, 321). Від згадки про минулу ніч Амелі зашарілася (*s’empourpra*), що імпліцитно вказує на почуття молодої жінки до свого чоловіка. Отже, відтінок червоного у концептуальному просторі твору Ф. Ерія набуває імпліцитного втілення у ТК СОРОМ’ЯЗЛИВІСТЬ.

Таким чином, символічне значення червоного відтворює образи, які імплікують у французьких соціально-побутових романах XIX–XX століть ТК ПРИСТРАСТЬ, ЗВАБЛІВІСТЬ, ОБМЕЖЕНА СВОБОДА і СОРОМ’ЯЗЛИВІСТЬ (рис. 1), відбиває загальнокультурне сприйняття жіноцтва французьким соціумом цього історичного періоду:

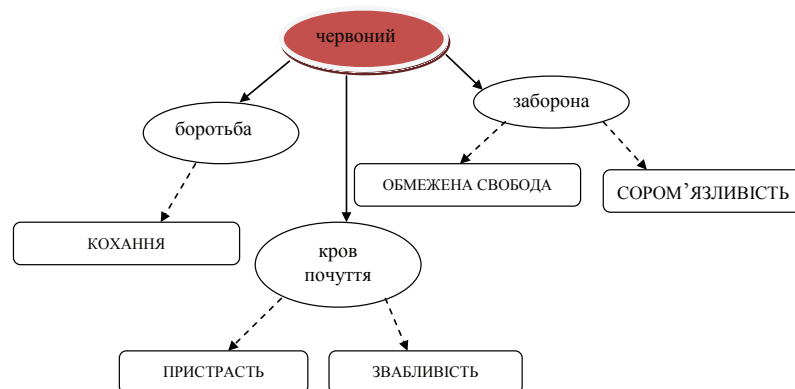

Рис. 1 Символічне втілення червоного в концептуальному просторі французької реалістичної прози XIX–XX століть

Образ темного кольору набуває конотації болю [13, с. 674], що в досліджених романах імплікує ТК СТРАЖДАННЯ. Емма Боварі, героїня твору Г. Флобера, не маючи ніжних почуттів до чоловіка, відчуває себе оповитою темрявою (*enveloppé par une atmosphère noire*): *Tout lui parut enveloppé par une atmosphère noire qui flottait confusément sur l’extérieur des choses [...]* (Flaubert, MB, 140).

У християнстві чорний символізує зречення від мирського, свідомо чого слугують темні вбрання ченців і черниць. В аналізованих романах образ чорного імплікує ТК ЖЕРТОВНІСТЬ: [...] *des petits-enfants Boussardel, dont elle est idolâtre [...]. Elle entre [...] portant un tablier de cachemire noir et sur ses cheveux blancs un bonnets de dentelles noires* (Hériat, FB, 216). Служниця Клеманс повністю віддавалася дітям і правнукам господаря. Кольори вбрання жінки символізують її поклоніння перед ними, наче перед ідолами (*elle est idolâtre*): Контраст білого і

чорного у наведеному фрагменті відповідає образу черниці, що несе конотацію жертвовності, божественності.

Семантика чорного кольору проектує образи, що у концептуальному просторі французької реалістичної прози імплікує низку ТК БАЙДУЖІСТЬ, СМЕРТЬ і ЗРАДА (рис. 2), які є структурними складниками ТК ЖІНОЧНІСТЬ:

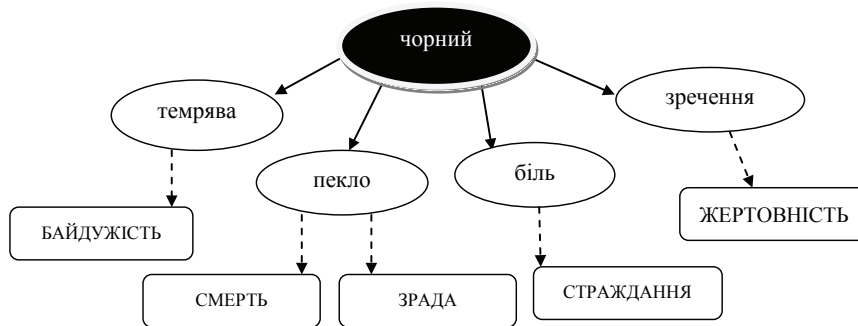

Рис. 2 Символічне втілення чорного в концептуальному просторі французької реалістичної прози XIX–XX століть

Відповідно до конотації білого [12, с. 194–197] як знаку божественного начала в тканині ТК ЖІНОЧНІСТЬ світла барва символізує незайманість. Герої романів Ф. Стендаля “Le Rouge et le Noir” і О. де Бальзака “Eugénie Grandet”, намагаючись уперше доторкнутися до своїх коханок, звертають увагу на колір їхніх рук: *Il voulut prendre une main blanche [...]* (Stendhal, RN, 89); *[...] vos jolies mains blanches* (Balzac, EG, 64). Асоціація білого із сяючим, чистим кольором імплікує ТК БОЖЕСТВЕННОСТІ.

Саме незайманість завжди приваблювала чоловіків. Тому в концептуальному просторі досліджуваних творів білий колір імплікує ТК ЗВАБЛИВІСТЬ. У художній тканині роману Е. де Гонкура “La Faustine” переважають всі відтінки білого, коли йдеться про зваблиту красу акторки Фостен: *Et sa peau d’une pâleur animée, et presque imperceptiblement rosée au visage, devenait sur son torse, sur ses membres, la blancheur mate des brunes quand elles sont blanches, la chaude blancheur exsangue peinte par le Titien sur la poitrine de sa maîtresse* (Goncourt, F, 231–232). Шкіра жінки була блідо-живою (*d’une pâleur animée*), частини тіла – матово-білими (*la blancheur mate*), що особливо приваблювало лорда Анандаля, кохання акторки. До того ж, у спальні Фостен також дотримувалася звабленим кольору: *[...] où se trouvait un lit de jeune fille aux rideaux de mousseline blanche* (ibid., 209). Ліжко жінки було обгорнуте тонкою тканиною білого кольору (*mousseline blanche*), що створювало відповідну атмосферу.

У західних духовних традиціях білий колір символізує смерть, яка сприймається як вхід до невидимого, незрозумілого і неосяжного [13, с. 126]. Однак у художньому просторі французьких соціально-побутових романів XIX–XX століть окремого концептуального значення набуває дієслово *pâlir* v.i. (“devenir subitement pâle, blême” [14]), що вербалізує ТК СТРАХ. Емма Боварі з твору Г. Флобера не в силах приховати почуття страху за своє викриття перед чоловіком: *[...] il aperçut Emma pâlir* (Flaubert, MB, 174). Мадам Гранде, мати головної героїні роману О. де Бальзака “Eugénie Grandet”, також панічно боїться гніву свого чоловіка: *[...] sa femme qui pâlit [...]* (Balzac, EG, 62). Жіноча частина родини Бусардель у романі Ф. Еріа “Famille Boussardel” відчувають тривогу, побоювання за своїх чоловіків, які перебували в зоні революційних подій: *Les femmes avaient pâli. Nulle épouse n’osait poser au postillon de question plus précise [...]* (Hérial, FB, 380).

Маючи ще один символічний образ – початку, безбарвності [13, с. 125], позначення білого кольору в аналізованих творах набуває імпліцитного вираження у ТК ВІДРОДЖЕННЯ: *Thérèse s’éveille ; sa poitrine dilatée s’emplit de brouillard (ce doit être la descente du ruisseau blanc)* (Mauriac, TD, 8). Після вироку в суді Тереза Декейру з однойменного роману Ф. Моріака відчуває себе пробудженою (*s’éveille*), а образ потоку чистої води (*ruisseau blanc*), який очищує, відтворює стан відродження жінки.

Взагалі символічно-образний простір білого кольору у текстовій тканині французьких соціально-побутових романів XIX–XX століть позначено імпліцитним втіленням ТК БОЖЕСТВЕННОСТІ, ЗВАБЛИВІСТЬ, ВІДРОДЖЕННЯ, СТРАХ і СОРОМ’ЯЗЛИВІСТЬ (рис. 3):

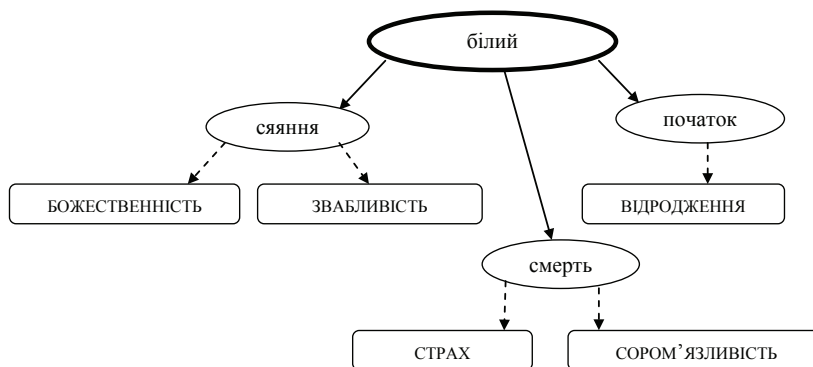

Рис. 3 Символічне втілення білого в концептуальному просторі Французької реалістичної прози XIX–XX століть

Таким чином, аналіз ілюстративного матеріалу надав можливість представити кольорову палітру образно-символічного простору текстового концепту жіночність. Окрім того, було виявлено, що номінації червоного, чорного і білого кольорів імплікують у французькій реалістичній прозі XIX–XX століть ТК, які є концептуальними складниками аналізованого текстового концепту гендерної спрямованості і відображають загальнокультурне сприйняття жіноцтва французьким суспільством тогочасного періоду.

Перспективним для подальшого дослідження символічно-образного простору французької реалістичної прози вважаємо порівняння особливостей колористики у втіленні гендерно протилежних концептів, якими є текстові концепти жіночність і мужність.

Література:

1. Белехова Л. І. Образний простір американської поезії: лінгвокогнітивний аспект : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04 / Белехова Лариса Іванівна. – К., 2002. – 476 с.
2. Бовуар С. де. Друга стать : в 2-х т. / Сімона де Бовуар ; [пер. з франц. Н. Воробйова, П. Воробйов, Я. Собко]. — К. : Основи. – Т. 1. – 1994. – 390 с.
3. Воробьев В. В. Лингвокультурология : монография / Владимир Васильевич Воробьев. – М. : РУДН, 2008. – 340 с.
4. Гвоздева А. А. Языковая картина мира: лингвокультурологические и гендерные особенности (на материале художественных произведений русскоязычных и англоязычных авторов) : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / А. А. Гвоздева. – Краснодар, 2004. – 15 с.
5. Головня А. В. Лінгвокультурний простір художньої прози Редьярда Кіплінга : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Головня Алла Василівна. – Донецьк, 2008. – 215 с.
6. Кубрякова Е. С. Образы мира в сознании человека и словообразовательные категории как их составляющие / Е. С. Кубрякова // Известия РАН. Серия Литература и язык. – 2006. – Т. 65. – № 2. – С. 3-11.
7. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособ. / Валентина Авраамовна Маслова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
8. Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : [навч. підручник] / Інна Анатоліївна Сайтарли. – К. : Академвидав, 2007. – 240 с.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2008. – 712 с.
10. Федотова М. А. Мовна особистість у чужому лінгвокультурному просторі (на матеріалі англомовної прози XX–XXI століть) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / М. А. Федотова. – Одеса, 2006. – 20 с.

Довідкова література:

11. Літературознавчий словник-довідник / [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. – К. : ВЦ “Академія”, 2007. – 752 с.
12. Слейтер С. Геральдика: иллюстративная энциклопедия / С. Слейтер. – М. : Эксмо-Пресс, 2007. – 264 с.
13. Chevalier J. Dictionnaire des Symboles / J. Chevalier, A. Gheerbrant. – P. : Editions Robert Laffont / Jupiter, 2002. – 1060 p.
14. Le petit Larousse illustré [Електронний ресурс]. – P. : LAROUSSE, 2011. – Режим доступу : <http://www.larousse.fr/>.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

1. Balzac, EG : Balzac O. de. Eugénie Grandet : [roman] / Honoré de Balzac. – P. : Les classiques de Poche, 1972. – 168 p.
2. Bazin, ME : Bazin H. Madame Ex : [roman] / Hervé Bazin. – P. : Editions du Seuil, 1975. – 350 p.
3. Flaubert, MB : Flaubert G. Madame Bovary : [roman] / Gustave Flaubert. – M. : Editions en langues étrangères, 1958. – 382 p.
4. Goncourt, F : Goncourt E. de. La Faustin : [roman]. [Електронний ресурс] / Edmond de Goncourt. – P. : Bibliothèque – Charpentier, 1903. – 343 p. – Режим доступу : <http://www.booksbooksbooks.ru/>.
5. Hériat, FB : Hériat P. Famille Boussardel : [roman] / Philippe Hériat. – P. : Gallimard, 1944. – 499 p.
6. Mauriac, TD : Mauriac F. Thérèse Desqueyroux : [roman] / François Mauriac. – P. : Le Livre de Poche, 1998. – 89 p.
7. Stendhal, RN : Stendhal (Henry Beyle). Le Rouge et le Noir: Chronique du XIX siècle : [roman]. [Електронний ресурс] / Stendhal (Henry Beyle). – P. : Michel Lévy frères, 1854. – 690 p. – Режим доступу : <http://www.booksbooksbooks.ru/>.